د عبدالحمید مومند پهٔ کلام کښې پښتونولي

Pashtoonwali in Poetry of Abdul Hameed Mumand

[i]Sajjad Elahi

[ii] Naila

ABSTRACT:

Every day doings of a nation give shape or create culture of that nation. Different nation have different culture because it relates to geography and Pashtoon have its own geography which known as rohistan. The dwellers of that Rohistan have known as Pashtoon and culture of that people called Pashtoonwali. This pashtoonwali have effect on psyche of these Pashtoon. Therefore we can see pashtoonwali in pashtoon poetry. I want to display pashtoonwali poetry of Abdul Hameed Momand.

د نړۍ په کچ چې څومره هم قامونه اباد دي یا وو ـ هر قام خپل دود دستور مذهب تهذیب او تمدن لري. وئیلي شي انسان چې کله د غارونو نه راووت نو دهٔ ته دټولو اول ضرورت د خوراک څښاک او د زمکې په مخ د وسېدو د پاره لویه ستونزه مخې ته وه ـ یو خوا ورته په خوراک څښاک کښې د ښکار مسله راپېښه وه او بل خوا ورته د مختلفو ځناورو او اسماني افتونو له خوا هم لویه کشاله مخې ته پرته وه ـ دا هاغه دور وهٔ چې انسان په ګډه آه دا سوچ کړے دے چې مونږ له به په خپلو کښې شریک وسېدل پکار وي.

هم د دغه وسېدو تر څنګه چې انساني شعور کوم سوچ رابېدار کړے دے هغه له دې د پاره چې دا خلق د څهٔ اصول او قائدو لاندې ژوند وکړي ـ دا اصول د کلتور په شکل کښې د تهذیب په شکل کښې او د تمدن په شکل کښې مخې ته راغلل چې د معاشرې د پاره د یو فرد په

---

[i] PhD scholar UOP

[ii] M. Phil scholar UOP

دې کښې دننه ژوند کول فرض وو۔ او هم دا هر څۀ د معاشرې په کنټرول کښې د ساتلو د پاره د قانون په طرز چلېدل۔ په دې حقله بدرالحکیم حکیم زے لیکي !

" ثقافت یا کلچر کسی قوم کی مخصوص طرز زندگی کا نام ہے۔ زبان، لباس، رسم و رواج، مذہبی عقاید، روایات، تجربات، اخلاقیات، عادات، نفسیات، ادبیات، مصوری، رقاص، موسیقی تصورات، رہن سہن کے طور طریقے، علوم و فنون، رسل و رسائل، اور اقتصادی ادارے ثقافت کے احزاھیں"۔[1]

"ثقافت یا کلتور د یو قام د ژوند د تېرولو د یو خاص طرز نوم دے۔ ژبه، اغوستن، رسم او رواج، مذهبي عقیدې، رویات، تجربات ، اخلاقیات، عادتونه ، نفسیات، ادب، انځور ګري، نڅا، موسیقي، تصورات، استوګنې طرېقې ، علم او فن ، د رسنۍ او وټیزې ادارې د اځوب توکي دي"۔

وروستو دغه قائدې او ضابطې د معاشرې د پاره لکه د جبلت په شان وګرځېدې۔ دغه قائدې او ضابطې د هر قام جدا جدا دي۔ چې پښتون قام پکښې پښتو د ځان د پاره په وجود کښې راوستې ده۔ دغه وجه ده چې پښتو نۀ صرف د پښتنو د ژبې نوم دے بلکې دا په خپل ځان کښې د یو ائین په شان د کړۀوړۀ قائدې او ضابطې لرې چې پښتونولي ورته وئیل کېږي۔

هم دغه پښتون ولي ده چې پښتنانۀ ئې د ژوند د تېرولو د پاره د پنځو زره کلونو راهسې د غوره طریقه بولي ۔ پښتون ولي تهذیب هم دے او ثقافت هم دے۔ دود هم دے او دستور هم دے ۔ بلکې که په دې کښې دننه قائدې او ضابطې مونږه وخېړو نو دې نتیجې ته هم رسو چې بائد پښتون ولي یو وخت مذهب هم پاتے شوے وي۔ مونږ ته داسې تارېخي هڅ دلیل په لاس نه راځي چې مونږه پرې په کلکه دا ووایو چې د اسلام نه مخکښې د پښتون دین شکل څۀ و خو ولې بیا هم دا روایت څۀ نه څۀ داسې دلیل ورکوي چې کله پښتنو د اسلام مقدسه دین اختیار وو نو د اسلام او د پښتو د مشابهت په وجه شائد دې خلقو اسلام ته په ګډه توجو کړې ده۔

د پښتون ولۍ څو داسې اقدار دي چې دا د تهذیب سره هم نزدې کوي۔ د تهذیت په وجود مغربي لیکوال ولډیورنټ څۀ داسې وائي۔

"Civilization is that sociological order which nourish cultural creation. Four elements combined and give shape to culture economics access, political organization, ethical norms and pursuit of knowledge and art"[2].

"تهذيب هغه معاشرتي ترتيب دے چې ثقافتي اقدارو ته وده ورکوي۔څلور توکي دي چې هغه تهذيب ته شکل ورکوي د ګټې وټې ذريعه، سياسي ډله بازي، اخلاقي روايات، او د علم او فن غوښتنې۔

که چرې دغه توکو کښې اخلاقي روايات مونږه په نظر کښې وساتو نو بائد دا خبره په ډاګه کېږي چې پښتون ولي د اخلاقي اقدارو غوره نمونه ده۔ پت ،ښېګړه ، ننګ ، غېرت، شرم ، وفا ، حيا ، لوظ ، مېلمه دوستي ، تيږه ، بدرګه ، خوداري ، بدل او داسې ډېر توکي دي چې د پښتون ولۍ ستنې دي او د دې ستنو د سيوري لاندې پښتنو د زرګونو کالو راسې ژوند وکړو ۔ غواړم چې دلته د خپل مقصد په لور مخکښې شو ۔ او د شاعر عبدالحميد مومند په شاعرۍ کښې د پښتون ولۍ اقدار په نخښنه کړو ۔

هر انسان چې پېدا دے نو د دۀ په ژوند د خپل چاپېر چل اثرات ضرور پراتۀ وي دے د دغې چاپېرچل نه رنګ هم اخلي او اثر هم چې د نېشنل ازم بنياد ګرځي ۔ قوميت او مقاميت د هر انسان په لاشعور کښې اخلي پراتۀ وي په يو نه يو موقع د دۀ نه يا خو په کړو وړو کښې دغه قوميت او مقاميت په غېر شعوري توګه ښکاره کېږي يا په خبرو اترو کښې ۔ خو ولے د يو عام وګړي په نسبت د فن سره تعلق لرونکو خلقو باندې د قاميت او مقاميت اثر زيات وي ۔ پښتو زمونږه قاميت په مونږه کښې بېدار ساتي او هر پښتون په خپل پښتونيت باندې فخر کوي ۔ زمونږه هر شاعر د پېر روښان نه واخلي تر خوشحال او حمزه شنواري پورې د پښتونولۍ غوره نمونې دي ۔ په دغه شاعرانو کښې يو عبدالحميد مومند هم دے چې په جار وائي ۔

"ځان به مړ د عشق په خېل کړمه ناصحه
وابه نۀ وړم زۀ حميد هسې پښتون يم"[3]

که چرې د پورتني شعر تنقيدي جايزه مونږه اخلو نو دې کښې نۀ يواځې حميد بابا خپل ځان پښتون ياد کړے بلکې د پښتون مزاج هغه انا پرستۍ ته هم اشاره کوي کومه چې ټولې نړۍ منلې ده چې پښتون ضدي هم دے او چې په يو کار ښه يا نه وکړي نو په مرګ ترې جاروځي بيا ۔ استاذ اقبال نسيم خټک صېب د حميد بابا د پښتون ولۍ په حقله وائي!

"حميد بابا که حسن ته د ټېنګې نه دے يا د عشق اورونو سوے دے ۔ خو فطرتا پښتون دے او پښتون ولۍ د رسم او رواج پابند دے ۔ د پښتون ولۍ جذبه ئې رګونو کښې په چپو ده ۔ نه د مال پروا کوي او نه د ځان نه د سر پروا کوي او نه د تن ، حميد بابا خپل ځان په وينو کښې لت پت ليدے شي ۔ خو د بې پتۍ داغ په ځان نه لګوي "[4]

پت د پښتون ولۍ ډېر اهم توکے دے خوشحال خټک په قول د "سرې هر څۀ د هغۀ پت دے نه مال او نۀ سر دے " او حميد بابا هم په پت کښې خپل ځان مړ ليدل غواړي خو بې پته کېدل او د تخت د پاڅه ناسته نۀ غواړي لکه دا شعرونه ئې !

"قول او بول په ژوندون نۀ شي نورولے
ځکه ځان په قول وژني پښتانۀ"[5]

"پروت په وينو کښې لت پت ښۀ يم په پت کښې
نۀ د سرو زرو په تخت باندې بې پته"[6]

"نشته ما غوندې بې پت څوک په يارۍ کښې
چې هم د نۀ شوم د يار په دا خوارۍ کښې "[7]

د شرم او حيا په حقله که چرې مونږه د پښتنو نفسياتي جائزه واخلو نو دا قام د زرګونو کالو راهسې په خپل شرم او حيا مړ دے ۔ بلکې په دې حقله خو د اسلام نه هم دوه ګوتې سېوا حيا

پرست قام دے۔ لکه په اسلام کښې د پردې حکم د زنانو د پاره دغه دے چې د دوي لاس او مخ دې ښکاره وي باقي وجود پټ ساتي۔ خو په پښتون ولۍ کښې نن هم زنانه هغه بورکه اچوي چې د وجود يو اندام ئې هم پکښې نه شي ليدل کېدې۔ دا زنانو پرده د سړو د پاره د حيا سبب دے ، حيا که د سړو ده او که ښځو خو پښتونولۍ کښې چې څوک حيا ونلري نو بې حيا ورته د کنځلو په طور وئيل کېږي۔ حميد بابا هم پښتون دے په حيا کښې وړے تړے ځان ښۀ ګڼي خو بې حيا ورته نه ده منظوره لکه وائي !

"په حيا کښې سړے وړے تړے ښه دے
نه په شهد او شکر موړ په بد رسوا"[8]

" نۀ مې شرم شته نه درم په حساب کښې
چې د يار سره لاړ نۀ شم په رکاب کښې"[9]

د قوميت سره مقاميت تړلے لازم او ملزوم توکے دے۔ لکه هر چاته خپل وطن کشمير دے که د افريقې يو غېر تهذيب يافته انسان په خپل قام پرستۍ وياړ کوي نو ورسره ورسره به خپل ځنګل هم ستائي۔ حميد بابا هم د پښتنو په سيمه پېدا دے او لوے دے په يو داسې ښار کښې ژوند ے و چرته چې ګور او اوور برابر وو د دغې ښار سره۔ حميد بابا هم په خپل ښار پېښور کښې دغه هر څۀ ليدلي دي او له ډېره درده ئې دا خبره کړې ده !

"غريب خلق مردګان پکښې ورتېږي
ظالمان نکير مونکر پېښور ګور شو"[10]

هم داسې ډېر شعرونه دي چې حميد بابا پکښې مونږه د يو کلک پښتون په حېث ليدے شو۔ لکه مېلمه پالل د پښتنو هغه دستور دے چې بل چرته هم نشته دے۔ مېلمه ته په روڼ تندي هر کلے

وئیل او د هغه مېلمستیا کول د پښتنو د پاره د فخر علامت دے وائي چې که حجرې ته دې دښمن هم میلمه شي راشي نو خیال به ئې ساتې۔ حمید بابا وائي چې مېلمه په خوږه ژبه یعنې په رونې تندې سوکړک هم کېږدې لکه چې چورې دې ورته کېښوه لکه وائي !

"چې ګدي ئې په خوږه ژبه و مېلمه ته
سپور سوکړک دحمید نیو شي په چوري"[11]

په اخره کښې خپلې دا خبرې د حمید بابا په دې شعر ختموم چرته چې حمید بابا لکه د یو غېرتي پښتون وائي چې پښتانهٔ په عشق کښې سر ورکوي او خدا ے ته سوال کوي کاش که زهٔ هغه پښتون شومه۔ کله دا شعر!

"چې د عشق په جهل ځان وژني ناصحه
کاش که زه عبدالحمید هغه پښتون شم"[12]

هم دغه ډول حمید د پښتو کلاسک هغه شاعر دے چې پهٔ اخلاقي توګه باندې ئې پهٔ کلام کښې پښتونولي بربښي۔ دلته د نتیجو پهٔ توګه او د وړاندېزونو پهٔ توګه باندې دغه خبرې مهم دي چې حمید بابا د پښتو غزل هغه ځانګړے لیکوال دے چې اخلاقیات ئې هم پهٔ یو ډول پهٔ نازک خیاله انداز کښې کښې بیان کړي دي کوم چې د فني جمالیاتو لوے ثبوت دے۔

حوالې

[1]: حکیم زے، بدرالحکیم، پشتونولی، سعبہ نشرواساعت افغان نیشنل پارٹی صوبہ افغانیہ پاکستان، چاپ کال۲۰۰۹ ،مخ،۳۔

[2]: جهان ، تنویر، انساني تهذیب کي ارتقاِ، فکشن هاوس لاهور، ۲۰۱۲ ،مخ **۵۔**

[3]: در او مرجان ، یونیورستي بک ایجنسي خیبر بازار پېښور، چاپ کال نه لري ، مخ**۲۵۔**

[4]: خټک، اقبال نسیم، د رنګ او بو قافله ، اداره علم او ادب صوبه سرحد ، ۱۹۹۱، مخ**۴۸۔**

[5]: هم دا کتاب

[6]: در او مرجان، یونیورستي بک ایجنسي خیبر بازار پېښور، مخ **۷۹۔**

[7]: هم دا کتاب ، مخ**۱۳۹۔**

[8]: د رنګ او بو قافله ، اداره علم و ادب صوبه سرحد ، ۱۹۹۱ ، مخ**۳۹۔**

[9]: در او مرجان ، یونیورستي بک ایجنسي خیبر بازار پېښور، مخ ۱۴۰

[10]: هم دا کتاب ، مخ **۲۹۔**

[11]: د رنګ او بو قافله، اداره علم او ادب صوبه سرحد ، ۱۹۹۱ ، مخ ۴۳

[12]: در او مرجان ، یونیورستي بک ایجنسي خیبر بازار پېښور ، ۲۷